lid“ — ütles tema — „peakſiwad kõik, kõrgemad ja madalamad — Jumala templid ja pühа waimu koolid olema, aga ei mite kõrtſitubade ſarnatſed paigad, kus tühja ilmliku õpetuſt, wana jutuſi ja regewärsſi ſarnatſid luguſi lastele õpetatakſe, ja nõnda nende noored ſüdame põllud umbrohuga täidetakſe, et hiljemine parema ſeemnele idanemiſe maad enam ei leita.“ — Pikemalt rääkis tema, mis ta rahwa ſuuſt kuulnud, ehk ta kül iſe weel ſeda ei jõuda uskuda, enne kui oma ſilmaga näha ſaab, et koolmeiſtril tahtmine olla ühte uut kooliraamatut laste käte lugeda anda, kus ſees kõikſuguſt tühja ilmliku tarkuſt, ja tükalt kaa Kalewi poea lauludeſt ſeista. „Siin peab — lõpetas Mihkel jutu — uneſt ärkama ja wahele astuma, kelle käte kogukonna walitſus on antud, ſeſt et meie muidu kui Soodoma ja Gomora rahwas hukatuſesſe lähäkſime.“ — Peeter kuulas waikſelt tema jutu ja lubas wiimaks ligemal pühapääwa õhtul koolmeiſtri ja kogukonna wolimehed oma juure kutſuda, palus Mihkli kaa ſenna tulla, kus asjalugu pidi järel kuulatud ja korrale ſeatud ſaama. Põllupap pidi ſellega eſiteks lepima, ſiiski näitas nende tänane labkumine natuke külmem kui muidu, ſeſt mehed — ehk nemad kül ſelle mõtele ſõna ei annud — pidiwad teine teiſeſt tunnistama: ſeda ei oleks ma temaſt mite uskunud. Mihkel pani imeks, et kogukonna wanem tema rasket kaebtuſt kerge õla peale tõſtnud, Peeter mõtles jälle omas ſüdames: nii lühikeſt oidu ei oleks ma ial oma langult otſinud.

Kui määratud pühapääwa õhtul kutſutud ja palutud wõõrad kõik Tammel koos oliwad, nimetas wallawanem lühidelt, mis asja pärast tema neid täna laſknud ſeie kutſuda, ja ütles ſiis koolmeiſtrile: „Teie üle, armas koolmeister, on minu ete kaebamiſt toodud, et teie koolis lastele mõnda õpetate, mis ei wanadele, weel wähem lastele kõlbab, waid wiimastel ſüdamed ja hinged rikub.“ Koolmeister palus ligemat ſeletuſt, mispeale Põllupap nüüd kõik jälle pidi rääkima, mis ta mõne pääwa eeſt Peetrile kaebanud; lõpetates liſas ta weel juure, et koolis muud raamatud ei tohita laste käte lugeda anda kui katekismus, lauluraamat ja



piibli-lugemiſed. Et kõige raskem tük, mis Põllupap temale süüks arwanud, wana jutudes ſeiſis ſellepärast alustas koolmeister oma wabandamiſt nõnda: „Kõigel rahwa ſugudel, nii kaugelt meie neid wanemiſt aegadeſt kunni meie päiwine tundma ſaime, on nende endiſed mälestuſed, mis laugele wanema aea piirteni ulatawad ja kes teab kui mitme põlwe wältuſel juba ſuuſt ſuhu päriti, enne kui neid hiljemine hakati üleskirjutama. Igal rahwal oli ükſkord tema lapſepõlw, mis mõnel pikem, teiſel lühem wältas. Mida pikemale aeg läks, enne kui rahwas oma mälestuſi kirja hakas panema, ſeda wähem tohime meie loota, et eſiwanemate ſuuſt tulnud mälestuſed muutmata jäiwad. Mõni tük algmiſeſt jutuſt kadus tunlde, teiſed järgud astuſiwad nende aſemele, nõnda et mõne ſaea aasta pärast enam kerge ei olnud wahet teha: mis ſiin alguſe töö ehk mis liſatük wõida olla. Meie Eeſtirahwa wanuſt wõime kirja tunnistuste jälgedel umbarwates rohkem tuhat aaſtaſeks tunnistada, kus aearaamatude üleskirjutamiſed tõtelikult mõnda nendeſt nimetawad, mis ſiin ja ſeal warem meie rahwaſſe ehk wõiks puutuda, ſeiſab udu ſompus. Siiski tohime meie oma rahwa wanuſt palju kõrgemaks lugeda, nõnda et ehk juba 1000 aaſtat warem kui nimetatud kirjatunnistuſed ulatawad Soome ja Eeſtirahwa eſiwanemad Aſia ilmajaus elanud, enne kui nemad ſealt pereka rahwa pakſuſe pärast wäljarändaſid ja Kaukaſuſe mägede kaudu teed Euroopa wõtſiwad. Olgu nende wäljarändamiſe aeaga kuda tahes, misüle meie ial ehk ſelget otſuſt ei ſaa, ſiiski tohime meie arwamiſe wiiſil nii palju kindlaks panna: et nende wanemad mälestuſed, mis ennemuiste jutudes elawad, pea aegu ſinna piireni wõiwad ulatada, kus ſuguwanemate kätkid ſeisnud ja nende lapſe põlw mööda läinud. Kõigeſt ennemuisteſeſt jutu ſõnumisteſt, kelle riismed meie päiwini ulatawad, tohiks Kalewipoea mälestus kõige wanem olla. Kui palju tema ſees tõt, ehk kui palju ſelget luulemiſe ſünnituſt? kes ſeda wõib ütelda. Kas kuskil ühеſt nii määratuma wägewaſt meheſt, kelleſt ennemuiſtene jut meile kuulutab, piſemat eesmärki maailmas leitud: ſeda ei ole tänapäämani weel kedagi wõinud tõeks teha. Siiski

Eesti-rahwa Kasuline Kalender 1869. 30